

KOMAN ZSOMBOR

Emil Cioran „Gondolatok alkonya”

AVAGY AZ EMBERLÉTBŐL VALÓ KIŰZETÉS PROFETIKUS FELVÁLLALÁSA

„Nem különködésből és nem is cinizmusból járkált Diogenész fényes nappal lámpásával, hogy egy embert keressen. Nagyon is jól tudjuk, hogy magányból...”¹

„Mikor nincs hely, ahol még ne szenvedtél volna, mi más okod lehet a tévelygésre? És mi fog a térhez kötni, mikor a nosztalgia sötétkéjje elköt önmagadtól?”

Cioran szövegeit áthatja a paradicsomból való kiűzetés költői-mitikus nosztalgiája.² Minden, ami a tudat számára nyugvópontot jelenthetne, elérhetetlen. Az édenkert után való vágyakozás is önmaga ellen fordul, hiszen tárgya megfoghatatlan, soha nem is létezett, összeegyeztethetetlen a jelenben megélt kognitív funkciókkal. Bár néhol a harmónia megvalósulásaként gondol vissza élete első szakaszára, és az ahhoz képest érzékelt hanyatlást vádolja lehangolt-ságáért, más helyeken viszont már ötéves korából is a szorongás és magány felismerésére emlékszik vissza.³ Talán az individuáció és nyelvi gondolkodás előtti állapotra vonatkozik sóvárgása, de még inkább annak letisztultabb formájára, a nem-létre. Aminek pontosabb megtestesítése mégis csak életben maradvá lehetséges, semmint holtan.⁴

*

„A filozófia középszerűségét az magyarázza, hogy elmélkedni csak alacsony hőfokon lehet. Mikor uralkodsz a láz fölött, bábokként rendezgeted gondolataidat; zsinóron rángatod az ötleteket és a közönség nem tagadja meg magától az illúziót. De mikor minden magadra irányuló tekintet tűzvész vagy hajótörés, mikor a belső táj egy romhalmaz a tenger horizontján terjedő lángok nyomában – akkor elengeded a gondolatokat, belső lángok epilepsziájától gyötört oszlopokat.”

¹ A kommentárban szereplő idézetek a jelen lapszámban közölt fordításból (Emil Cioran *Gondolatok alkonya* című művének első fejezete) származó szemelvények. A tárgyalt mű Cioran munkásságának első szakaszában íródott román nyelven, és 1940-ben került először kiadásra, még mielőtt a szerző végleg elhagyta volna szülőföldjét (élete hátralevő részét főként Franciaországban töltötte). A fordítás a mű eredeti nyelvű kiadásán alapszik, ezáltal közvetlenebb áttételt biztosít, ugyanakkor hiánypótló is, hiszen a könyvből most jelenik meg először magyar nyelvű fejezet.

² Miskolczy Ambrus: *Emil Cioran útja a gyermekkori paradicsomból „A kétségbeesés csúcsai” felé*, in *Életünk*, 52 (2014)/11, 4–18.

³ Miskolczy Ambrus, i. m., 8.

⁴ Stefan Bolea: *The nihilist as a not-man. An analysis of psychological inhumanity*, in *Philobiblon: Transylvanian Journal of Multidisciplinary Research in Humanities* 20 (2015)/1, 33–44.

Témáiban, kérdéseiben, kétségbeesésében első művétől kezdve hasonló tartalmakat boncolgat.⁵ Kezdetből kijelölte az irányokat, újra meg újra kíméletlenül az olvasó arcába dobálta paradoxonjait és a végletek közé feszített reménytelenséget. Saját bevallása szerint egy összetevő hiányzik belőle, a stílus: túl komolykodó, tudálékos, hiányzik belőle a humor.⁶ Önirónia helyett öngyűlölet és megvetés jellemzi. Ehhez képest a *Gondolatok alkonya* egy stilisztikailag feljavított változat: töredezettség, szarkasztikusabb, ellentmondásosabb, költőibb, élesebb. Mondatai felfüggesztett kinyilatkoztatások, megvilágosodott poénok, szavak és tudat játéka a legváltozatosabb maszkok mögül előadva. Nyelvi mesterkedésével helyezi magát a Mindenható helyébe⁷ eljátszva a kulturális merevség ellenében felvonultatott heves barbár lírizmus⁸ szónokának szerepét. Ez gögből túl sok egy gondolkodó számára, de egy költőtől vagy őrülttől már elfogadható.⁹

*

„A szemek csak akkor szolgálják Istent, amikor nem különböztetik meg a tárgyakat; az abszolútum tart az individuációtól.”

„A szentség iránti szenvedély ugyanúgy helyettesíti az alkoholt, mint a zene. Ugyanígy az erotika és a költészet. A felejtés különböző formái, tökéletesen felcserélhetők. A részegesek, a szentek, a szerelmesek és a költők kezdetben egyforma távolságra vannak az égtől, jobban mondva, a földtől. Csak az utak különböznek, holott mind az elembertelenedés útjain járnak.”

Cioran Nietzsche XX. századi reinkarnációja, akiben az emberfeletti ember lázadó eszméje önmaga ellen fordul. Az emberiséghez való kamaszos ragaszkodás naivitása nélkül az emberi meghaladása elembertelenedéssé egyszerűsödik, Schopenhauer nézeteivel jobban megfér.¹⁰ És az önmarcangoló, elidegenedett, élőhalott lázadás számára otthonos az aforisztikus jelleg – szilánksága az emberfeletti ember ikonjának törésterméke. A nem-ember pszichológiai kívüllállóként, nihilista titánként¹¹ bolyong bele az elhagyatott anarchikus semmibe.

*

„Mikor nem tudod összeszedni a gondolataidat, és legyőzötten megadod magad higanyuknak – gőzként száll el a világ és veled együtt te is, mintha egy kikapadt tenger partjainál hallgatnád saját emlékeid olvasmányát, melyet egy másik életben írtál...”

„A paradoxonban a ráció önmagát szünteti meg; megnyitotta határait és már nem tudja megállítani a feldúló tévedések özönét, a vergődő tévedéseket.”

⁵ Miskolczi Ambrus: *Emil Cioran „A kétségbeesés csúcsein” avagy a fasiszta remény és reménytelenség dialektikája*, in *Tiszatáj* 68 (2014)/12, 78–79.

⁶ Uo., 78–79.

⁷ Horia Vicențiu Pătrașcu: *Preface to Ion Dur: Cioran: A Dionysiac with the Voluptuousness of Doubt*, Vernon Press, Wilmington, 2019, 13–14.

⁸ Miskolczi Ambrus: *Emil Cioran „A kétségbeesés csúcsein” avagy a fasiszta remény és reménytelenség dialektikája*, 78.

⁹ Uo., 84.

¹⁰ Ștefan Bolea: *The nihilist as a not-man. An analysis of psychological inhumanity*, 35.

¹¹ Uo., 34.

Cioran az emberi elme határait feszegeti éles megfigyeléseivel, minduntalan látszathüvelyeket szaggat. A lázadás nem végállomás, nem továbblépés, csak szükségszerű első mozzanatot az elkerülhetetlen szakadék felé, melyben a lázadás önmaga ellen fordul.¹² Cioran kifogástalan bűvésztrükkökkel játssza ki egymás ellen a belső és külső üresség aduászait. Mondatait belülről a tudat önnön mikroszkopikus szubsztrátumaira és fiziológiájára vonatkozó áthidalhatatlan tehetetlensége feszíti. Kívülről az egzisztenciális értelmetlenség kozmikus borúja nehezedik rájuk. Míg a reménytelenség e két pólusa közt verejtékezik a lélek, szórakozottságában megengedi magának a büntudat nélküli élet groteszk tévedéseit, fenséges vulgaritását.

---

¹² Roger Kimball: *The Anguish of EM Cioran*. In *Uó: Experiments Against Reality*. The Fate of Culture in the Postmodern Age, Ivan R. Dee, Chicago, 258–273. Vagy online: <https://newcriterion.com/issues/1988/3/the-anguishes-of-em-cioran>